

לחיוזק ההשקפה
בענייני א"י והגאולה אדר תשע"ז גליון 1

אור חדש על ציון

ישוב ארץ-ישראל בזה"ז

מאמר א' / הרב עזרא חכמי

עצמו וילדיו למקום הנמצא תחת שליטת פורקי עול, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ז) שמדינה שמנהגיה לא טובים ואנשיה רעים וחטאים ואין מניחים אותו לישב שם אלא א"כ נתערב עמון צריך לצאת משם למדבריות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, וכתב הכלי יקר (בראשית כו, יט) שבזמן בית שני מחמת המחלוקת יצאו שלמים וכן רבים מן הארץ מרעת יושבי בה, ובזמן הבית ודאי היה לכל הדעות מצוה לדור בא"י ואעפ"כ החליטו השלימים לצאת משם, וכ"ש בזה"ז שאין אסור לצאת ממנה.

ואמר הגר"י אברמסקי זצ"ל לראשי המדינה: א"י היא המקום המסוכן ביותר שישנו כיום על פני כדור-הארץ ומדוע בכל אופן מותר לנו לגור

באין המציאות היא שמקום התורה הגדול ביותר בו יכול בחור לפרוש מכל ענייני העולם בצורה שלימה ולהשקיע את עצמו אך ורק בתורה ועבודת ה' היא א"י, אבל אם ראשי השלטון יעשו משהו שיגרום ששוב לא תהיה א"י המקום שבו ניתן לגדול ולהיות ת"ח – על פי דין אסור להיות כאן אפי' שעה אחת! (מוסף שב"ק יתר נאמן פ' שלח תשע"ה עמ' 16).

הדברים נכתבים לעיון ההלכה ולא למעשה, ובכל ענין הנוגע למעשה יש לשאול רב מובהק. אמנם מי שאינו נזהר במצוות ודאי שאין לו רשות לדור בארץ וכמבואר בתורה"ק ובדברי גדולי רבותינו. יש טוענים שישוב הארץ והקמת מדינה ושלטון היא מצוה מהתורה, כדברי הרמב"ן שהיא מצוה עשה לישב בארץ ולכבשה תחת ידינו (פירושו לתורה פ' מסעי לגג, והוספת על סה"מ לרמב"ם מ"ע ד'), ועוד מביאים מה שכתב שעיקר קיום המצוות הוא רק בארץ, וכידוע עשו רעש גדול ממצווה זו ובאילו היא יסוד כל התורה.

אולם האם ההלכה היא כהרמב"ן? כל ספרי המצוות לא הזכירו מצווה זו של ישוב א"י: הרס"ג, בה"ג, הרמב"ם, סמ"ג, סמ"ק, היראים, ספר החינוך, ספר מצוות קצר לח"ח, גם בטור ושו"ע לא הזכירו דבר מזה, וכ"ש שלא הזכירו שום מצוה של כיבוש א"י (אמנם בספר 'חרדים' כתב שיש מצוה בישוב הארץ, אך אין זו ראייה שפסק כהרמב"ן שהרי דרכו להביא גם דעות יחידות ולכן כתב שהיא דעת הרמב"ן והתשב"ץ בלבד, והפלא יועץ חובת תורה שהעתיקו דבריו כתבו מצוה זו במצוות מדברי קבלה

ודברי סופרים, והחיי-אדם שעשה קיצור ספר חרדים הנקרא 'מצוות משה' לא הזכיר כלל מצווה זו). וכן דעת רוב הראשונים כרש"י תוס' הרי"ף מהר"ם בעל העיטור רא"ש רשב"א ריטב"א, וכן רוב האחרונים שאין מצוה מהתורה בזה"ז.

ומדין הכל מעלין לא"י (כתובות ק"י) נראה שאין ראייה למצוות ישוב הארץ, שדעת הרבה פוסקים שהוא משום מצוות התלויות בארץ (תוס' ר"ד רשב"ם תשב"ץ מגילת אסתר גר"א שו"ת ר"ח הכהן ישועות יעקב (בן נאים) הרי"מ ועוד) או משום חיוב מצוה, דומיא דהכל מעלין לירושלים דודאי אין חיוב על כל ישראל לדור בירושלים, וגם הרמב"ן בהוספותיו לספר המצוות לא הזכיר דין דהכל מעלין, והוא רק תקנת חכמים שלא לעכב את מי שרוצה לעלות לא"י כמבואר בב"י, וכתב בשו"ת הר"ן (סי' ל"ח והובא בב"י יו"ד סי' רכ"ח) במי שנשבע על דעת רבים לעלות לא"י ואשתו מסרבת ללכת אחריה ומתחרט על שבעתו, וכתב הר"ן דאע"פ ששנינו הכל מעלין לא"י היינו אם אינה רוצה לעלות תצא שלא בכתובה, אבל כל שלא נתן לה גט אינו רשאי להניחה עגונה ולילך לא"י ושבוה זו אינה צריכה היתר חכם ובטלה מאליה, והסכימו עמו הרבה אחרונים, ועי' בשו"ת האלף לך שלמה (אבה"ע סי' ק"ו וק"יח) שבוה"ז אין מצוה כלל גם לדעת הרמב"ן.

האם מי שדר בא"י מקיים מ"ע דאורייתא של ישוב הארץ? האם יהודי כל העולם מחוייבים לעלות לא"י?

הנה בענין מצות ישוב הארץ בזה"ז רבו בזה השיבושים, ודעת התורה הקדושה בזה אינה תמיד כפי שחושבים המון העם. והנה לאחרונה כתבו כמה ספרים ועלונים כי עיקר ותכלית כל התורה והמצוות היא ישוב הארץ. והנה למותר להאריך בשיבוש דעה זו, שהרי עיקר עבודתנו היא לעשות רצון ה' גם כאשר אינו נדמה כן לפי שכלנו והבנתנו, וכידוע בדברי האור החיים הק' (פ' כי-תבא עה"פ ושמע בתנא) שצריך שיהיו כל עשיית המצוות ע"פ דברי החכמים שזולת זה הגם שיעשה כל המצוות שבעולם ישרף הוא והם, ועי' העמק דבר (ויקרא טו, דברים יטו).

ארצנו הקדושה נחלת ה' היכל המלך מלכו של עולם, ארץ חמדה שחמדה אבות העולם (תנחומא ראה ח'), מעלות רבות ושבים גדולים נאמרו עליה כמבואר בדברי חז"ל בזה"ק ובספרים הרבים אשר ליקטו וביארו את מעלותיה (הכחרי התשב"ץ וכן בספרי המקובלים טוב הארץ, חסד לאברהם, שער החצר ועוד).

במדור זה נבוא לברר אי"ה את מצוות הישוב בזה"ז בדברי גדולי הפוסקים, ראשונים ואחרונים. אולם מלבד ההלכה הפסוקה בזה אין להתעלם מעניינים נוספים הנוגעים לענין, והם גזירת הגלות אשר נגזרה עלינו בחורבן הבית, ודברי חכמינו ז"ל שהוא סכנה גדולה להתקבץ במקום אחד קודם ביאת המשיח.

כמו כן עלינו לבחון מה היה מנהג אבותינו וגדולי חכמינו ז"ל בזה "והקבלה והמעשה עמוד גדול בהוראה הוא ובהן ראוי להתלות" (רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ו), ומצינו באבותינו הקדושים אברהם ויעקב אשר יצאו מהארץ והלכו לגלות כיון שידעו שזהו רצון ה' (וגם יצחק רצה לצאת למצרים כדי לקיים את גזירת הגלות אשר נאמרה לאברהם, כמבואר באלשיך הק'), ויוסף הצדיק חי במצרים למעלה מ-80 שנה, ולפני מותו הזהיר את השבטים שלא יצאו משם עד יבוא נביא (כמבואר בבעל הטורים ומשך חכמה נכה), וכן רבותינו חכמי הגמרא, אשר לאורם ילכו כל בית ישראל, היו רובם בבבל ולא טרחו לעלות לארץ, ובאשר אמרו לרבינו הקדוש שתלמידו הגדול רב יוצא לבבל לא די שלא מיחה בו אלא חיזק את ידו לאמר יורה יורה ידין ידין (סנהדרין ה').

ורב כהנא אמר על ישיבתו בא"י שהוא גלות ועונש על דנסיב כהנתא (פסחים מ"ט) ואח"כ יצא לבבל כמבואר בירושלמי. וכן רובא דרובא מגדולי הראשונים ואחרונים היו בחו"ל אלפי שנים ומסרו נפשם על כל מצוה קלה דרבנן והלילה לומר שביטלו מצות עשה דאורייתא של ישוב הארץ.

והפוסקים שדיברו במצווה זו היה בזמן שהארץ היתה מלאה קדושה וטהרה והיו רוב יושביה יראי ה', ובזמננו המציאות שונה לחלוטין, ובמיוחד מאז שנת תש"ח אז תפסו פורקי העול את השלטון על הארץ ומילאו אותה כפירה ופריצות וכופים את דעתם על כל תושבי הארץ ומחייבים להשתתף בצבא. וגם אלו שסברו שיש מצוה בישיבת הארץ ודאי יודו שההלכה תהיה שונה במציאות זו.

וכן מצינו לרבינו התרומת הדשן (סי' פח) שכתב דאף שהוא שבח גדול לדור בא"י אבל מפני שיש שם רשעים ומוסרים אשר טורדים ומבלבלים את שומרי התורה, לכן ישער אדם באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת ה' ובשמור מצוותיו כי זה כל האדם, וא"כ כ"ש בזמננו שהשלטון כולו מתנכל ללומדי התורה ושומרי המצוות צריך לשקול היטב האם מותר לו לאדם להכניס

דברי רבותינו

ר' צדוק הכהן

רק במלכים זכה יעקב להשתלס בקדושתו, ולכאורה לפי השכל כיון שארץ ישראל מקום המקודש מכל העולם והאבות וגם יעקב בעצמו חיבבו את הארץ, היה ראוי שישתלס יעקב בקדושתו בארץ הקדושה ולא במלכים בארץ הטמאה ועמה מזהמים יותר מכל העולם. אכן מצינו כמו כן בגלות ככל ובגלות בית שני שיעיקר התפסויות התושבע"פ היה דייקא ככלל ודייקא פס נתגלה להם רזי תורה מה שלא נתגלה להם ביפסע על אדמתם, ודייקא ככלל היו אנשי כנסת הגדולה ואח"כ התלמוד הבבלי שהוא עיקר תושבע"פ שלנו נתייחד ככלל, ואמרו (ק"ה"ש פ"ד) לדיקים העמידה לי כמורכבה יותר מלדיקים שהעמידה לי כבנינה וכו'.

ורז"ל נתנו טעמים מפני מה פסקה זו סתומה וכולס דברי אמת, וי"ל גם כן כי באמת הענין הזה שיושע יעקב בקדושתו דייקא במלכים ולא בארץ ושיהיה גמר הכריאה במקום הזה, ושיתגלה ויגיע לעולם כלל הכנסת ישראל נפשות קדושות מוכנים לקבלת התורה דייקא כח"ל ולא בארץ – הם עניינים סתומים ונעלמים משכל האדם להכניס.

ומרמז לנו בענין הזה שלא ימס לכבנו מאשר אנחנו בעקבתא דמשיחא וככל דור הנפשות מתקטנים ואין נזכה להגאולה, כי רואים אנחנו מה שקרה לאבותינו בגלותם ודייקא בגלות הגיעו לכל הקדושות, כי כן רלון השם יתברך וכו' שדייקא ע"י השפלות והירידה יתעלה הקדושה בתכלית להתברר בשלימות. (פני דקים, ויחי א')

גאולה מעל הטבע

הרב נחמיה אהרנסון

המקום עושה להם נסים, לקיים מה שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים וכן בתרגום (הושע ב,טו) שיעשה לנו ניסים כמו שעשה במדבר, ובמדרש קהלת (א,א) מה גואל הראשון הוריד את המן אף גואל אחרון יוריד את המן, ומבואר בדברי הרמ"ק (אור יקר ח"ו עמ' מא) שיתגרשו ישראל כולם אל המדבר ושם יתעורר זכות הת"ח ויתניקות של בית-רבן לגאלם, ושם יהיה קיבוץ גלויות וקימת השכינה ויראה לפני ישראל כאש אוכלת, ומאותו היום ישלים ויעשה גבורות וניסים ונפלאות מה שחסרה השכינה במדבר מיום מעשה העגל, ועי' חסד לאברהם (מעין ה' נהר לו).

אמר רבנו סעדיה גאון אם בגאולה שהבטיח ה' לאברהם בשתי אותיות (דן אנכי) הרבה להם ניסים ונפלאות בעשר המכות וקריעת הים ויצאו ברכוש גדול והאביד את כל אויבינו וכל הניסים בהר סיני ובמדבר, על אחת כמה וכמה נזכה לניסים ונפלאות בגאולה העתידה שנכתבו עליה כמה דפים ופרקים של הבטחות ונחמות בנביאים (רבנו

יונה על אבות א,טו), ומשום כך הזכירה התורה את יציאת מצרים פעמים רבות כי הגאולה העתידה תהיה דומה ליציאת מצרים בדברים רבים, וכל שכן שעתיד לעשות לנו ניסים ונפלאות כפליים ממה שהבטיח לנו

(אמונות ודעות פ"ח).

וכתב רבנו בחיי כל הנביאים מסכימים פה אחד שהגאולה העתידה תהיה בדמיון הגאולה הראשונה וכו' קבלה בידינו שהגאולה העתידה עתידה שתהיה בדמיון גאולת מצרים וכו' (כד הקדמות, סוכה).

והגאולה העתידה תהיה ע"י הקב"ה לבדו וללא שום השתדלות של בני-אדם וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (תנחומא אחרי י"ח) אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בשר ודם, במצרים על ידי משה ואהרן, בימי סיסרא על ידי ברק ודבורה, במדינות על ידי שמגר בן ענת, וכן על ידי השופטים, ועל ידי שהיו בשר ודם הייתם חוזרים ומשתעבדים, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם, ושוב אין אתם

משתעבדין, ובמדרש תהלים (ל"ו עה"פ באורך נראה אור) כי כל הגאולות היו כאור הנר לעומת הגאולה העתידה שהיא כאור השמש. ובמדרש (במדבר רבה טו, יא) אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז ע"י שהיו שלוחי בשר ודם וגור עליהם שלא יכנסו לארץ אבל לעוה"ב אני משלח לכם מלאכי פתאום ויפנה את הדרך שנא' (מלאכי א) הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו. ובזוה"ק (ויקרא ו) על הפסוק "נפלה לא תוסיף קום" לא תוסיף קום מגרמא אלא קב"ה יוקים לה, ועי' בתרגום יונתן עה"פ לישועתך קיויתי ה' (בראשית מט,יח). ואין כאן המקום להאריך ומבוארים הדברים באריכות בספרנו "תשועת עולמים".

ומאוד החמירו חז"ל במי שאינו מאמין שתהיה הגאולה ובנין ירושלים בניסים ונפלאות, וכמו שדרש ר' יוחנן עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים ומעמידן בשערי ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד (בילקוט הגירסא אפיקורס) וכו' ונעשה גל של עצמות (ב"ב ע"ה).

בא וראה כמה השתבשו כותבי העלון "קדושת ציון" עד שכתבו שגאולת "בעתה" יכולה להיות בדרכי הטבע ללא משיח, וניסו להביא ראיה מגאולת בית ב' (שלא היתה גאולה אמיתית רק פקידה חלושה) וכמה דברי שגעון יש בזה ומזלזלים בחכמתם של הקוראים, ומי לא יודע את דברי הגמ' הקדושה "זכו על ענני שמיא, לא זכו עני ורוכב על חמור" (סנהדרין צ"ח), וכתב הרמב"ם "מי שאינו מאמין בו או אינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו" (הל' מלכים פ"א).

- האם הגלות הסתיימה?
- אנו בתחילת הגאולה וקיבוץ גלויות?
- גאולה בדרך הטבע או בניסים ונפלאות?
- האם ייתכן גאולה ללא תשובה?
- ביהמ"ק ירד מן השמיים או ייבנה בידי אדם והאם יש מצוה לבנותו בזה"ז?
- האם קילל עזרא הסופר את יהודי תימן שלא עלו לארץ?
- האם יכולה להיות גלות נוספת?
- האם יש מצוה לדור בא"י ולהקים מדינה?
- לממשלה חילונית יש דין של מלכות?
- האם הצבא החילוני שומר על עם ישראל?
- השפה העיברית היא לשון הקודש?

בקרב אי"ה בחנויות הספרים

פעם בא אחד מ'חובבי ציון' לר' איצ'לה בלאזר (מגדולי תלמידי רבי ישראל סלאנטר זצ"ל) וטען לו:

"באלפיים שנה אתם מתענים ודוברים על חורבן הארץ ומתפללים על ביאת המשיח ועדיין בן-דוד לא בא, ואילו אנחנו חובבי ציון עוסקים ביישוב א"י שנים מועטות ומשיח קרוב לבוא".

"את המשיח ספק אם תביאו" השיב לו ר' איצ'לה, "אבל חבלי משיח ודאי תביאו". חזר הלה ושאל "הלא גם חבלי משיח שוים משהו הרי הם מביאים את הגאולה?" נענה ר' יצחק ואמר "חבלי משיח נקבל חנם, לא צריך לשלם עליהם".

וכעת חדשים מקרוב באו, התחילו להפיץ כמה עלונים בענייני א"י והגאולה, צללו למעמקי הגניזה והוציאו משם את ספר "התקופה הגדולה" וספר המזוייף "קול התור" המיוחס בטעות לתלמידי הגר"א, ומפיצים דבריהם והציבור התמים מתפעל מהסילופים הישנים, כאילו הגאולה העתידה תבוא "בדרכי הטבע" ויש חיוב להתקבץ לארץ ולבנותה, ולא לחכות לביאת המשיח.

בסדרת מאמרים זו נבוא לבאר את המושג הנקרא "גאולה בדרך הטבע", אשר לא ידוע מהיכן השתרבב והאם קיים מושג כזה, כי קשה למצוא לו רמזים במקורותינו.

הנה הגאולה העתידה תהיה לא בדרכי הטבע כלל, שהרי הבטיחנו הקב"ה ע"י נביאיו שהגאולה תהיה בניסים גדולים ועצומים היוצאים מדרך הטבע "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז), עושה פלא עם אבות ועתיד לעשות פלאות חדשות עם בנים, ניסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות (מכילתא בשלח פ"ח), לעתיד לבוא יעשה פלא מה שלא נחשב פלאות שעברו למולם, ולא יחשב אלא

פלא אחד (ברכת הנצי"ב).

וכן מפורש בפסוקים רבים ומאמרי חז"ל וזוה"ק וגדולי המקובלים, שהגאולה תהיה ע"י הקב"ה בעצמו בניסים גדולים ועצומים מאלו של יציאת מצרים, והמושג של "גאולה בדרך הטבע" הוא המצאה של רבני

הציונות שבדורות האחרונים אשר התייאשו מהבטחות הנביאים. אם נתבונן בגאולת מצרים נראה שהיא סתירה גדולה לדברי רבני הציונות, שהם טוענים שאסור לשבת בחיבוק ידיים ולהמתין למשיח, אלא צריך לעשות השתדלות של קיבוץ גלויות ליישב הארץ ולבנותה, להקים שלטון וצבא ולבנות ביהמ"ק, והגאולה תבוא קמעה קמעה בדרכי הטבע וכו'.

אבל רואים אנו כי עם ישראל אשר היו במצרים בעבודת פרך שנים רבות, לא עשו שום השתדלות ופעולות מעשיות לקירוב הגאולה ורק שבו בתשובה צעקו לה' והמתינו לביאת הנביא, משה רבינו, אשר הוציאם ממצרים ביום אחד במהירות גדולה ובניסים גדולים ועצומים למעלה מדרך הטבע (ואולם רק הכשרים יצאו), בעשרת המכות וקריעת ים-סוף ועמוד אש וענן אשר הולך לפניהם, ותוך זמן קצר זכו לגילוי שכינה על ים-סוף ולאחר חמישים יום זכו למעמד הנורא של מתן תורה בהר-סיני, ובהליכתם במדבר ירידת המן ובאר המים וכיבוש הארץ כידוע לכל.

ובבואם לא"י לא הוצרכו לבנות ולנטוע לחרוש ולזרוע, אלא מצאו ערים גדולות ובתים מלאים כל טוב ובורות מים וכרמים וזיתים אשר נטעו הגוים (דברים ו, יא-יג) ובמדרש רבה פ' בשלח ב,טו).

וגאולת מצרים היא רק זכר לגאולה העתידה, וכמו שאמרו במדרש (ילקוט תהלים תת"ט) עה"פ "זכר עשה לנפלאותיו" כל מה שעשה בעוה"ז לצדיקים לא כלום הוא וכו', כי גאולת מצרים והגאולה העתידה שוות הן בדברים הרבה רק שהעתידה עוד תגדיל יותר כי אז תמצא הבריאה מנוח אשר לא מצאה למיום היותה עד עתה (מאמר הגאולה לרמח"ל, ועי' שפת אמת שבת חנוכה מקץ תר"ג), אמר להם משה לישראל ראייתם הניסים והגבורות שעשה לכם הקב"ה, יותר ויותר הוא עתיד לעשות לכם לעתיד לבוא בעולם הזה ובעולם הבא (מדרש וישע), וכל מכות מצרים עתידות לבוא על אדום בשעה שהוא גואל את ישראל כאשר יצאו מן הגלות (שמו"ר ט"ג, תנחומא וארא יג, רבנו בחיי שמות יב,כט), ואמרו חז"ל כי הגאולה העתידה תהיה עיקר ויציאת מצרים טפלה לה (ברכות יב ב). ובמדרש זוטא (שיה"ש ז,א) אף לעתיד לבא